

Пуковник проф. др Милоје Пршић
Београд

Мартовски догађаји и могућност одбрана земље

Ово о чему желим да говорим поменуо је веома надахнуто Петар Опачић, па и мој претходник Слободан Бранковић. Хтео сам да направим осврт на југословенску историографију и да кажем да су бројне теме из историје српског народа и из историје Југославије заобиђене, да нису довољно истражене. Једна од тих тема истражена је на адекватан начин: сигуран сам да о мартовским догађајима, априлском рату и свему ономе што се догађало можете да цитирате макар 500 књига. Да би дорекла ове теме потребан је и осврт на тему: Југославија између два рата. Југословенски историчари су се сложили да умеју да напишу историју до 1918. године, али од 1918. до 1941. ни случајно, ма ни од 1941. до 1945. Из тог периода немамо готово ниједан синтетизован, озбиљан рад који би обухватио цео југословенски простор.

Тема којој сам дао наслов *Мартовски догађаји и могућност одбране земље* асоцира на четири аспекта. Један је: спољно окружење - шире и ближе. Други: унутрашње стање у Југославији, у српском народу, у политици, у хрватском народу у тој политици, у словеначком народу и у његовој политици, и стање у војсци, њена могућност да се супротстави Трећем рајху. Трећи: утицај све те политике на војску и могућност војске да се супротстави агресору. Четврти: намесник Павле Карађорђевић у том вртлогу. То је време вртлога, наговештај једне апокалипсе. Какво је то спољно окружење?

Година 1940, дакле, велики рат у Европи, победе Немачке, оно што се зове пораз Пољске, њен жесток отпор, с друге стране, Француска која има апсолутно застарелу доктрину да појми нови рат. Ово говорим због тога што она доминантно утиче на стварање војне доктрине Краљевине Југославије. Њени теоретичари сматрају да ће нови рат бити реприза претходног, па због тога уграђују огромна средства, бетон, камење и железно у линију Мажино, да би тај зид ускоро био брзо и веома једноставно савладан. Потпуно изненађење. Поражена је Холандија, поражена је Данска.

У том вртлогу рата Италија је, која је намеравала да освоји Балкан, да поврати своје старије царство, направила једну авантуру с Грчком од 26. октобра 1940. до 25. марта 1941, један потпуни неуспех, један потпуни крах. Тада је Мусолини планирао да ће направити изненађење, да ће и самог свог савезника Хитлера изненадити својим успесима у Албанији. У таквом расположењу и таквом стању на ратишту не може се заобићи совјетска политика, која све земље што не припадају тој идеологији сматра противницима. Та земља има споразум с Немачком и води рачуна о својој одбрани, а и кивна је због споразума из Првог светског рата када су јој одузете неке територије. Југославија у том контексту није пријатељска земља, Југославија је једна од земаља која је задња склопила неке међудржавничке односе на адекватном нивоу.

Какво је ближе окружење Југославије? Идентично је положају Србије из 1915. године. Ваздух дотиче само с југа, из правца Грчке, огромне снаге стационаране су у Бугарској, у Румунији, у Мађарској, у Аустрији већ

припојеној Немачкој, у Италији. У таквом амбијенту и приучен политичар једино може да закључи да је могућност одбране земље под огромним знаком питања, па таман да има и много јача средства него што је имао. Дакле, не само што су велике снаге око Југославије испољавале реваншизам према њој него су то чиниле и бројне земље око Југославије. Крајње неповољна међународна ситуација, крајње неповољно стање европске политике. Једина земља која пружа отпор, која се збиља храбро супротставља је Велика Британија, али земља, која је за време Првог светског рата, пре него што је кренула у било коју акцију прорачунавала губитке и добитке. Ако дође до сазнања да су губици после Галипоља велики, одустаје од акције. Њен слоган да интерес оправдава све зачет је још у XIX веку. Да би умањила снагу Трећег рајха, тражи савезнике било где. Павле Карађорђевић био је пробритански политички оријентисан и неспорни познавалац уметности, посебно сликарства, и био је то човек који није био дуго у политици. То је човек који ће се наћи на клацкалицы бити или не бити.

Поседујем документ да су британски обавештајци, током мартовских догађаја, из Београда јављали: Срби су насели! Британија тада није водила рачуна о српским интересима, а за Први светски рат кажем да су савезници Србије нечасно поступили јер јој нису помогли када јој је требала помоћ. То ће се десити и 1941, не правим аналогije напамет, него према документима.

Године 1915. Србија је стравично немоћна, ту је Петар Опачић неспорни ауторитет, али допуштам себи да о томе нешто кажем. Године 1941. нема помоћи, то је спољно окружење. Какав је амбијент унутра кад имате непримерене релације споља. Да додам да се у Другом светском рату, паралелно с оружаним ратом, води стравичан пропагандни рат, где пропаганда доминира. Прво, 1918. године Србију су уградили у Југославију. Србија је изгубила оно што је стекла, заробила се у југословенству, а врло мало посматра или никако не посматра стање у другим деловима Југославије. У Југославији до 1929. године на сцени су страхан сепаратизам у хрватском народу. Године 1939. Хрватска успева да постигне административну поделу Југославије и да монтира Бановину Хрватску на територијама које јој никада нису припадале. Хрватски политичари су национално били свесни и знали су шта хоће, за разлику од српских који су изгубили визију српског идентитета и српских циљева. Резултат административне поделе Југославије од 1929. до Другог светског рата је девет бановина. Из тог политичког миљеа поменућу усташе, ХСС, КПЈ.

Не могу да се сложим да је група усташа успела да преокрене стање у земљи и у Хрватској. Постоји документ из маја 1941. године у коме стоји да је под усташком заклетвом било више од 300.000 младих Хрвата. Кад преведете тај број на миље рата па није лако могло да се дође до оног страдања, до оног геноцида, до оног свега што се десило српском народу. С друге стране, утицај Италије на тај покрет је познат, али посебно истичем утицај италијанске владе када је 1939. надиграла југословенску владу да дозволи повратак усташама у Југославију под обећањем да ће спречити њихово субверзивно, диверзантско и политичко деловање. Нажалост, то се није десило. Усташе су до 1941. успоставиле систем. Унутрашњи миље у Хрватској, односно у делу Југославије, представља и ХСС. Та партија има 250.000 припадника Народне заштите наоружане дугим цевима. Они имају аверзију према одбрани Југославије, они су прогермански оријентисани, дакле, то је традиција као код Словенаца. Они праве пучеве у пуковима Југословенске војске у Вировитици, у Бјеловару, у Карловцима, где се кадар српске војске убија а доводе неки други људи. ХСС

или вођство Бановине Хрватске захтева да се за потребе мобилизације свако грло, свако возило, сваки човек обештети рајхс маркама или златним полугама. У том амбијенту, Југославија, војска Југославије, влада Југославије прихватају да се то и оствари. Кад се на све то дода и закључак министра војног од 6. новембра 1940, само пет месеци пред рат, у обраћању влади: „Нисам у стању да задржим повишени степен борбене готовости војске Југославије, нисам у стању да задржим регруте и резервисте на полагајима због доласка њихових супруга, деце због одлива, пада морала итд." Потом сугерише влади да се одлучи за прогерманску или за пробританску политику. У случају да политика буде прогерманска, тражи дозволу да снизи степен борбене готовости и да повуче јединице с положаја, а уколико буде пробританска онда тражи наоружавање и куповину опреме да би војска могла да се супротстави.

Какво је стање у Словенији, какав је њен положај? Не треба поменути само Едварда Кардеља, човека који је конципирао разградњу Југославије. Кад се све то сумира, треба дотаћи и стање српског народа, његове могућности за одбрану земље, његову решеност да брани земљу и стање у војсци.

Србија је после величанствених победа српске војске, али и савезничких армија у Првом светском рату, створила Југославију. Али је Србија од 1914. до 1918. изгубила једну трећину становништва, изгубила је 54 одсто мушког репродуктивног становништва између 18 и 45 година. Србија 1941. још вида ране, још има на стотине хиљада инвалида неспособних за самостално преживљавање. У том моменту не верујем да је у Србији било зрелих политичара који би кренули у нову авантуру, у нови рат да су знали какво је стање у народу. Мартовски догађаји и почетак 1941. године и у њима кнез Павле Карађорђевић, човек који од почетка није био у политици да може у њој лако да плива. Али, његово резонавање о томе шта је у датом тренутку најбоље определило га је да потпише споразум о неутралности Југославије. Намеравао је избегне оно што се десило од 1914. до 1918. Аустроугарска и Бугарска у Првом светском рату од почетка воде геноцидни рат против Србије. Да би се избегло то стање, чини се да је најизгледније било избећи било какво ново страдање и нову погибију, дакле, направити један такав споразум. Споразум је оборен 27. марта. Оборили су га и војници и неки чланови владе који нису имали јасну визију о томе како ће се догађаји одвијати или, још горе, нису знали право стање ствари у држави. Због чега? На сцени је био жесток сецесионизам и у Хрватској и, посебно, у Словенији. Хрватска водећи политику решавања свог националног питања и стварања своје државе, ишла је на варијанту да у преговорима с владом Југославије обезбеди Бановину Хрватску, али је Југославија уочи априлског рата већ била раздробљена. Документа из 1939. кажу да је Југославија разбијена. Обавештајне службе Немачке и Италије саопштавају да су им потребна само материјална средства да то реализују. У том миљеу се чини да је 25. март много старији од 27. марта. 28. марта Хитлер доноси директиву о уништењу Југославије. До 12. априла он ју је већ раздробио, војску јој је поразио.